

však neskončila, což Soukup dokládá shrnutím dalších událostí i letákové agitace, jež se stala též zdrojem pro kázání proti odpustkům.

V přehledném výkladu sleduje Soukup i rychlý sled událostí na začátku července 1412, kdy z podnětu krále probíhala jednání mezi znesvářenými stranami a zároveň se stupňovaly protiodpustkové nepokoje. Z anonymního davu v té době vystupují Martin, Jan a Stašek, kteří jsou pro účast na protestech uvěznění a nakonec státi. Jestliže si staroměstští koňšelé slibovali od této demonstrace síly zklidnění situace, následné bouře se naopak staly demonstrací rostoucí moci reformního hnutí. V očích Husa a jeho příznivců se popravení stali prvními mučedníky.

Autor dále shrnuje jak bezprostředně následující události, včetně obřadů za popravené a obav ze strany Husových odpůrců za jejich kanonizaci, tak i pozdější recepci mezi dalšími mučedníky utrakvistické církve, k jejichž liturgickému slavení došlo poprvé v roce 1416. Čtenář se zde podrobně seznámí i s pokračováním sporu, který skončil odchodem všech hlavních aktérů z Prahy, i s jeho pozdějšími dozvuky. Stranou nezůstávají ani očekávání, jež u Husa vzbudilo svolání kostnického koncilu, který sesadil Jana XXIII., stejně jako Husova pozdější obrana a ohlasy odpustkových bouří v jeho vlastním procesu. Závěrem Soukup shrnuje a hodnotí význam odpustkových bouří a jejich závažnost pro pražské reformisty. Téma uzavírá pasážemi o Martinu Lutherovi, jenž o sto let později zahájil své reformační tažení rovněž vystoupením proti odpustkům.

Knihy Pavla Soukupa je cenným dílem, které nabízí hluboký vhled do bouřlivých událostí kolem odpustkových bouří a po-

pravy trojice mládenců. Autor dění zasazuje do širokého kontextu vnitropolitického dění i problémů církve, ale rovněž do jejího oficiálního učení a podává tak barvitý obraz i k teologickému rozměru a významu sporů. Odborný text je psán velmi přehledným a čtivým jazykem, díky němuž je kniha přístupná široké čtenářské obci.

Lukáš M. Vytlačil

Klaus H. LAUTERBACH

Jos von Pfullendorf. Die Fuchsfalle

(= Monumenta Germaniae Historica – Quellen zur Geistesgeschichte des Mittelalters Bd. 33)

Wiesbaden, Harrassowitz Verlag 2022, CLVI+644 s. s osmi vyobr., ISBN 978-3-447-11552-0.

V řadě vyjádření představitelů MGH posledních let se deklaruje posun důrazu jejich edičních aktivit ze středověku raného a vrcholného na středověk pozdní. Vedou je k tomu dva vážné důvody. Jednak výrazně rozšiřující se pramená základna a v důsledku toho možnost klást těmto pramenům otázky z širšího aktuálního spektra a ovšem také hledat odpovědi. S právě zmíněným spektrem souvisí, že se do zorného pole dostávají ve větší míře i jiné než dosud převládající prameny diplomatického, právního a kronikářského charakteru. Jinými slovy nejsou to jen různé učené traktáty zpravidla latinské, ale i texty psané v národním jazyku. Právě řečené ale nemá znamenat, že by to bylo úplné novum, nýbrž „jen“ tolik, že se posunují akcenty. Neboť již od konce 19. století existují v rámci MGH oddělení Epistolae a Antiquitates. Po II. světové válce pak přibýly Libri memoriales et necrologia, Quellen zur Geistesgeschichte des Mit-

telalters a Staatsschriften des Mittelalters a po novotě Reiseberichte des Mittelalters.¹

Máme tak před sebou mimořádně rozsáhlý spis, který lze nejnázne označit jako dialog výchovného/vzdělavatelského charakteru, podávající v alegorii lišek (proto také lze nepřiléhavěji přeložit jeho titul jako „Past na lišky“) pustošících vinici (Páně) návod správného a zbožného života. Autorem je městský písař a současně písař dvorského soudu, obé v Rottweilu, Jos z Pfullendorfu (1370–1433), který tento rozovor věnoval své dceři (ta vystupuje, kladouc otci otázku, jako Beatrix), která vstoupila do ženského augustiniánského kláštera kanovnic v nedalekém Itzighofenu poblíž Sigmaaringen v Baden-Württembersku, a jejím družkám. Sám také patřil k jeho dobrodincům.

Knihu tvoří dvě nestejně velké části. První je takřka stopadesátistránkový úvod, po kterém následuje téměř čtyřsetstránková edice, která je doprovázena pěti rejstříky: biblickým, právních textů, autorským jmenným a zejména velmi pracným rejstříkem věcí, spojeným se slovním glosářem (ten poslední čítá skoro 250 stran!) a tak podává pomocnou ruku k pochopení jejich novodobého významu. Probírá nejrůznější otázky náboženského i běžného života, takže spis lze označit jako jakési Zrcadlo příkladného života ochraňující před nejrůznějšími svody světskými i duchovními.

1 O pilotním svazku: Hieronymus Münzer: *Itinerarium*, Hg. von Klaus Herbers unter Mitarbeit von Wiebke Deimann – René Hurtienne – Sofia Meyer – Miriam Montag – Lisa Walleit. (= Monumenta Germaniae Historica – Reiseberichte des Mittelalters, Bd. 1) Wiesbaden 2020, srovnej ČČH 119, 2021, s. 712–714.

Proto tam také nesmí chybět pasáž o *die unsaeligen kaetzer, den Wigglaeu in engellant vnd sin nachvolger, maister Hannsen Hussen in beham, Ieronimus, die baid in dem hailigen Concilio zu Costenz verbrennt sint* atd. (s. 260nn. a 332), které označuje za ty lišky na vinici Páně, ale nešetří ani špatné preláty té správné církve. Protože tam jsou i zmínky o dalších smrtích husitských stoupců na hranici v říši, je tím spis datován do druhé poloviny 20. let 15. století.

Spis objevil katalog donaueschinské fürstenberské knihovny Karl Augusta Barracka z r. 1865, bádání se mu ale začalo věnovat až po důrazném upozornění Hermannu Heimpla (1982) v monografii o právnickém rodu Venerů. Jejich nejvýznamnějším členem byl Job Vener, který byl jakýmsi Josovým mentorem. Heimpel tak tuto skladbu vlastně včlenil do pozdně středověké literatury. Nicméně důkladnější analýzy se tomuto dílu, duchem ještě plně středověkému, dostává až touto edicí a ovšem i zhodnocením v rozsáhlém úvodu. Text sám je dochován v jediném exempláři, nyní v Bádenské zemské knihovně v Karlsruhe, kam se rukopis dostal s většinou donaueschingských rukopisů po skandálním jednání původních majitelů, a tedy zůstává soliterním svědectvím. Originál nebyl Lauterbachovi k dispozici, protože není z konzervátorských důvodů přístupný, ale nahradil ho bohatě jeho digitalizát.

Laaterbachovou edicí se nám dostalo do rukou dílo, které je výrazným odrazem myšlení tradiční Pfullendorfvy vyšší společenské vrstvy poněkud nadprůměrných říšských měst. Současně dává možnost s jinými podobnými spisy nahlédnout do konvenčního života itzighovenských kanovnic. Do seznamu literatury bych ještě upozornil na práci Georga Grubeho o správních dějinách

rottweilského dvorského soudu z roku 1969, aby se Josova osoba zařadila zřetelněji i do jeho vlastního pracovního prostředí.

Ivan Hlaváček

Raný novověk

Petr HLAVÁČEK

Johannes Mathesius. Opomíjený příběh z dějin wittenberské reformace

Praha, Lutherova společnost 2019, 164 s., ISBN 978-80-907557-0-3.

Dějiny luterské reformace v Čechách patří mezi témata, která byla zásadně postižena dějinnými zvraty. Tento náboženský proud během 16. století totiž do naší společnosti významně vstoupil zejména v německojazyčných oblastech. Prvním řezem, který poprvé zásadně změnil identitu těchto regionů, byla pobělohorská rekatolizace, která vedla nejen k dlouhodobému tlaku na změnu konfese, ale i k emigraci místních obyvatel. Tím druhým pak byl odsun německého obyvatelstva po roce 1945. Opomíjené dědictví našich dějin se však v posledních desetiletích daří stále více znovu objevovat a jedním z příkladů je i nevelká publikace z pera Petra Hlaváčka věnovaná významné osobnosti Jáchymova 16. století, Johanna Mathesia.

Kniha je žánrově pojata esejistickým způsobem a Hlaváček ji uvozuje rozsáhlejším filozofickým úvodem. Krušnohoří prezentuje jako reformní region a stručně zde také shrnuje jeho dějiny ve vztahu k šíření reformačního učení. Integraci regionu symbolicky vymezuje léty 1420, 1520 a 1620 a vedle konfese a jazykové kultury jako spojující prvky uvádí také obchod, hornickou migraci a přítomnost saských rodů. Tyto vlivy významně prohlubovaly dřívější vazby

vytvářející již od středověku mezi českou korunou a zeměmi saských Wettinů. Saské rody rytířů ze Salhausenu a z Bühnau uvádí jako „pány“ a jako poněkud silná zkratka se může zdát i hodnocení rychlého a úspěšného nástupu jejich reformačního úsilí v Čechách, které ve skutečnosti neprobíhalo tak rychle.¹

Samotného Mathesia autor představuje jako hlavní osobnost, která přispěla k ukotvení Jáchymova v luterství. Mathesius zde také působil dlouhých 33 let, nejprve jako rektor městské školy, posléze jako kazatel a městský farář. Vzkvétající město se stalo cílem mnoha návštěv ze strany učenců i panovníků nejen evangelického vyznání. Významnou Mathesiovu stopu autor nachází i v množství jáchymovských rodáků, kteří v poměrně vysokém počtu patřili mezi intelektuální elitu.

Kniha samozřejmě přibližuje i známé události z Mathesiova života, přičemž se autor soustředí i na milieu, jež od dětství Mathesia formovalo, a na jeho studia od Rochlice po Wittenberg a nástup na místo rektora jáchymovské školy. Zastavuje se také u dalších významných osobností s vazbami na tuto část Krušných hor. Když později v roce 1540 Mathesius znovu nastoupil na studia ve Wittenbergu, aby se mohl vydat na dráhu duchovního, bydlel přímo v domě Martina Luthera a účastnil se zde proslulých *Tischreden*, hovorů u stolu. Sám Luther Mathesia také ordinoval do kněžské služby.

1 K tomu viz např. Táňa ŠIMKOVÁ, „Hrad přepevný je Pánbůh náš.“ *Saská luterská šlechta severozápadních Čech ve světle raně novověké sakrální architektury*, Acta Universitatis Purkynianae, Facultatis Philosophicae, Studia Historica 19, Ústí nad Labem – Dolní Břežany 2018.